

ТІНІ ПРЕДКІВ: РОДОВІД ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА

Зі спогадів Омеляна Прицака знаємо, що його першим досвідом праці з рукописними документами на 13–14 році життя (час усвідомлення своєї національної ідентичності) став пошук записів про народження в метричній книзі с. Лука поблизу Самбора ¹. Саме тоді, як стверджував згодом учений, він і простежив своє походження по материнській лінії до початку XIX ст. ² Однак надалі, протягом усього свого довгого творчого шляху, науковець глибоко не досліджував власного родоvodu. В архіві історика відклалася лише генеалогічна схема ³, створена ним 2 травня 1953 р. з нагоди народження його доньки Ірини, на підставі, очевидно, розповідей матері. Інших матеріалів генеалогічного характеру там немає. Про те, що О. Прицак спеціально не вивчав своєї генеалогії, свідчать передовсім його плутані, а інколи й помилкові відомості, які він наводив про свою родину в інтерв'ю та спогадах. Для прикладу, на запитання Григорія Дем'яна (з яким зустрічався в 1990 р.) про своє походження, вчений відповів: «Я в жіночій лінії є якраз із тих шляхетських родів (села Луки. – А. Ф.). По чоловічій лінії – я бойко. Так що моя мама колись зробила мезальянс, цєбто шляхтянка вийшла заміж за звичайного бойка, хоч він там був якийсь інженер. Але він не був шляхтичем [...] Коли я приїздив до Луки, як був хлопцем, там завше були різні проблеми, бо моя мати вийшла за рустикального» ⁴. Проте насправді мати Омеляна, Емілія

¹ Pritsak O. *Apologia pro [vita] sua. Türklük Bilgisi Araştırmaları* / [edited by Yayımlayanlar]. [Cambridge, Mass.: Harvard University], 1978. Vol. 2. P. X; Прицак О. Мій шлях історика. *Вісник АН України*. 1992. № 3. С. 53.

² Pritsak O. *Apologia pro [vita] sua*. P. X.

³ Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». Науковий архів (далі – НБ НаУКМА. Науковий архів), ф. 10 (Прицак Омелян Йосипович), оп. 1, спр. 1062, арк. 1.

⁴ Омелян Прицак (фрагменти розмови). Дем'ян Г. *Таланти Бойківщини*. Львів, 1991. С. 292.

Капко, була селянського, а не шляхетського роду, а от батько Йосип Прицак по материнській лінії походив із дрібної галицької шляхти. На хибні трактування походження Е. Капко натрапляємо і в літературі ⁵.

На сьогодні не існує жодної студії про родовід вченого, а тому наше дослідження є піонерським. У процесі пошукової роботи вдалося максимально повно, наскільки це дали змогу наявні архівні матеріали, відтворити генеалогію О. Прицака. З цією метою переглянуто й опрацьовано 42 (з них використано 38) метричні книги ⁶, поземельні кадастри низки сіл (т. зв. Йосифінські та Францисканські метрики) 1785–1788 рр. і 1819–1820 рр., матеріали до шляхетської генеалогії кінця XVIII–XIX ст. Основним джерелом вивчення родоводу будь-якого мешканця Галичини (та й усієї України) кінця XVIII – середини XX ст. є метричні книги. За патентом австрійського імператора Йосифа II, від 1784 р. метричні записи чинів хрещення, вінчання і похоронів, ведені священниками в галицьких парафіях, стали обов'язковими й отримали силу юридичного документа (до того часу вони здійснювалися нерегулярно й не завжди належно) ⁷. Повне відтворення генеалогічного дерева залежить від збереженості цього виду джерел. По селах, де мешкали століттями предки Прицака, метрики збереглися порівняно добре (хоча є й лакуни

⁵ Володимир Потульніцький зазначав, що Е. Капко «за своїм походженням зі старосамбірської польськомовної української шляхти гербу Єліта» (Потульніцький В. Особистість академіка Омеляна Прицака (1919–2006) в рамках наукової проблеми. *Українська орієнталістика* : зб. наук. праць. Київ, 2009–2010. № 4/5. С. 8).

⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАА України), ф. 201 (Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів), оп. 4а (Метричні книги Галичини); Дрогобицький та Самбірський районні відділи державної реєстрації актів цивільного стану (далі – РАЦС).

⁷ Про особливості ведення метрик в унійній (греко-католицькій) церкві у XVIII–XIX ст. див.: Поученіє для г. к. приходскихъ урядовъ о належитомъ веденію и писанію метричь крещенія, вѣнчанія и погребанія / [состав. Г. Крыжановскій]. Во Львовѣ : Накладомъ автора, 1873. 80 с.; Барвінський Б. Метрики в сільській практиці XVIII ст. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Львів, 1903. Т. 56. С. 23–25; Скочиляс І. Реєстрація природного руху населення у Львівській єпархії в першій половині XVIII ст. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 1998. Вип. 33. С. 225–235; Його ж. Запровадження метричних книг у Київській митрополії (середина XVII–XVIII ст.). *Генеалогічні записки*. Львів, 2009. Вип. 7 (1). С. 26–57.

Йосип і Емілія
Пріцаки. 1918 р.
(НБ НаУКМА.
Науковий архів,
ф. 10, оп. 1,
спр. 1910, арк. 1)

в десятки років ⁸), завдяки чому було складено сім генеалогічних таблиць і схем, що доповнюють наратив.

Спершу наведемо підставові біографічні факти про О. Прицака та його батьків. Батько вченого, Йосип (Осип) Прицак, був родом із с. Підмонастирок на Дрогобиччині, за фахом залізничний машиніст (інженер-механік, який конструював паровози) ⁹. 23 червня 1918 р. він одружився з учителькою Емілією Капко в її родинному селі Лука на Самбірщині ¹⁰. Молоде подружжя проживало у Самборі, де, вочевидь, працював Йосип. Оскільки від листопада 1918 р. тривала українсько-польська війна, Емілія, готуючись стати матір'ю, переїхала до Луки, де 7 квітня 1919 р. в домі свого батька Миколи Капка народила сина, котрого 5 травня 1919 р. охрестив і миропомазав місцевий па-

⁸ По Опаці за період, що нас цікавить, у копіях книги збережені повністю (1784–1851 рр.). По с. Лука за весь час ведення такої документації (1785–1944 рр.) немає записів про хрещених за вісім років (1852–1859), вінчаних – за п'ятнадцять (1852–1866), померлих – за дев'ятнадцять (1852–1871). Натомість по Підмонастирку до 1819 р. включно не збереглося ні оригіналів, ні копій метрик. Окрім того, бракує відомостей про хрещення за двадцять п'ять років (1852–1876), вінчання – за одинадцять (1852–1862), похорони – за п'ятдесят три роки (1852–1880, 1900–1923). Через цю обставину в генеалогічних таблицях трапляється приблизне означення дат життя представників родин, пов'язаних з О. Прицаком.

⁹ Прицак О. Моя українізація і початок наукової праці. *Вісник УВАН* / [за ред. О. Домбровського]. Нью-Йорк, 2004. Ч. 3. С. 129.

¹⁰ Самбірський районний відділ РАЦС, метрична книга шлюбів села Лука за 1897–1944 рр., с. 39. О. Прицак подавав помилкову дату одруження батьків – 29 червня 1918 р. (Pritsak O. *Apologia pro [vita] sua*. Р. Х; Прицак О. Мій шлях історика. С. 53) та серпень того ж року (Прицак О. Моя українізація і початок наукової праці. С. 129).

рох о. Кароль Король, давши немовляті ім'я Еміль (скорочений варіант від імені Еміліян)¹¹. За свідченнями Емілії, її чоловік на другий день після цих хрестин пішов на війну¹². У червні 1919 р. Й. Прицак, як вояк Української галицької армії, учасник Чортківської офензиві, потрапив у польський полон, був ув'язнений у таборі Бугшопи поблизу Берестя¹³, де через нелюдські умови утримання

¹¹ Запис у метриці: «Еміль, [народився] 7 цвітня, [хрещений] 5-го мая 1919 р., греко-католик. [Батько] Йосиф Прицак, син Теодора і Анни (!) з Монастирських. [Матір] Емілія, донька Николая Капко і Марії з Волощаків. [Хресні] Павло Весоловський і Павлина Весоловська, донька Ілька. Хрестив і мирпомазав отець К[ароль] Король, парох» (Самбірський районний відділ РАЦС, метрична книга народження села Лука за 1884–1944 рр., с. 71). О. Прицак, натомість, писав, що він хрещений 14 травня 1919 р. (Pritsak O. *Apologia pro [vita] sua*. Р. IX; Прицак О. Мій шлях історика. С. 53).

¹² «Чотири тижні Омелян мав, як батько рідний окрестив, другий день поїхав на війну в році 1919. По чотирох місяцях, в неволи, Брест-Литовськ, помер на тиф» (Меморіальна бібліотека-архів Ярослава Дашкевича. Листування за 1970 р. Папка «П». Лист Е. Капко до Я. Дашкевича 20 жовтня 1970 р.).

¹³ Цей польський табір смерті, що входив до комплексу в'язниць Берестейської фортеці (бараками були колишні шпихліри і шопи на березі Бугу, побудовані німцями під час Першої світової війни для господарських потреб, звідси й назва – *Bugschürpen* / *Bugszory*), вирізнявся нестерпними умовами утримання полонених. У ньому перебувало близько 4,5 тис. вояків УГА, які потрапили в полон унаслідок контрнаступу польської армії на початку липня 1919 р. Серед них опинився також Й. Прицак. 11, 15 і 17 липня їх зосередили в Бучачі, а звідти, обідраних і морених голодом, через Станіславів, Львів, Перемишль залізничними вагонами перевезли до Берестя (разом з іншими шістьма сотнями інтернованих цивільних осіб). Через епідемії, голод і побої, у Бугшопях, наприклад у вересні того року, щоденно помирало більше ніж 30 осіб, за що відповідальність несе адміністрація фортеці й табору, яка, вороже ставлячись до ув'язнених галицьких українців, свідомо допустила виникнення такої ситуації. Станом на 6 листопада 1919 р. у таборах залишалося 978 в'язнів. За підрахунками О. Вішки, від кінця червня 1919 р. до кінця січня 1920 р. в усіх таборах Берестя загинуло щонайменше 2400 українців (задокументовані втрати), ледова частка яких припадала на Бугшопи. Про цей табір правдиво писали у тогочасній польській лівій пресі (B. N. Obozy jeńców. *Robotnik*. 1919. 16 października. Nr 339; український переклад цієї інформації у: Войнаренко О. До нової Полтави. Нью Йорк, 1955. С. 239–240). Детальніше про жахливий побут бугшопських полонених див.: Трагедія Галицької України: матеріали про польську інвазію, польські варварства і польську окупацію Східної Галичини за кроваві роки: 1918, 1919 і 1920 / [зладив і упоряд. О. Merac]. Winnipeg, 1920. С. 107–113, 128–129; Wiszka E. *Brześć Litewski. Obozy jeńców i internowanych (1919–1921)*. Toruń, 2010. С. 35–57; Ejusd. *Ukraińcy galicyjscy w obozie w Brześciu Litewskim (1919–1920)*. *Litopys. Studia i materiały Ukraińskiego Towarzystwa Historycznego w Polsce*. 2011. Nr 1 (1). С. 41–54.

захворів на тиф і помер 24 вересня 1919 р.¹⁴, коли Омелянові не виповнилося й шести місяців¹⁵. У той період Е. Прицак жила в Самборі, але після загибелі свого чоловіка «була вигнана поляками з його дому, що теж забрали у неї все рухоме і нерухоме майно», і повернулася із немовлям до батьків у Луку¹⁶. Пізніше, 3 лютого 1921 р.¹⁷, вона одружилася вдруге – з купцем Павлом Сарамагою¹⁸, старшим за неї на 22 роки, і сім'я переїхала до Тернополя, де цей негоціант мав свій дім. Е. Капко зустрілася зі своїм другим чоловіком у Луці, куди той приїхав на запрошення жінки одного з її братів завдяки

¹⁴ ЦДІАЛ України, ф. 214 (Генеральний делегат уряду для Галичини, мм. Краків, Львів), оп. 1, спр. 633 (*Spis zmarłych jeńców i internowanych za czas istnienia obozu w Brześciu Litewskim*), арк. 32. Запис про смерть Й. Прицака: «№ 1522, *stopień: szeregowy; nazwisko, imię: Pricak Józef; przynależny (gmina, powiat, gubernia): Nowy Sambor, Galicja; data śmierci: 24/9 [1919]*».

¹⁵ Омелян Прицак (фрагменти розмови). – С. 271; Прицак О. Мій шлях історика. С. 53. Учений так і не зміг визначити точну дату смерті батька, хоча робив такі спроби, про що зазначає в спогадах (*Pritsak O. Apologia pro [vita] sua. P. X*).

¹⁶ Прицак О. Моя українізація і початок наукової праці. С. 129.

¹⁷ Натомість О. Прицак стверджував, що мати одружилася з П. Сарамагою рік по смерті батька, тобто 1920 р. (*Pritsak O. Apologia pro [vita] sua. P. X*; Прицак О. Мій шлях історика. С. 53).

¹⁸ Народився П. Сарамага 23 липня 1873 р. у Словіті на Золочівщині в родині місцевих господарів, греко-католиків Максима Сарамаги та Марії з Музиків. Замолоду багато подорожував, був у США (Нью-Йорку), мав хист до торгівлі, розбагатів на продажі великої рогатої худоби та коней. У 1918 р., під враженням революційних змін, які сталися в Наддніпрянській Україні, поїхав туди, однак згодом, у вирі збройної боротьби, що розгорнулася там під кінець року, втратив усі свої кошти, захворів на тиф і повернувся додому в Тернопіль, де заразив дружину Варвару Гураль і сина Романа, через що ті померли. Другий син Богдан (1905–1975) став знаним музикантом і композитором. Відійшов до вічності П. Сарамага в Тернополі 23 лютого 1934 р. (Самбірський районний відділ РАЦС, метрична книга шлябів села Лука за 1897–1944 рр., с. 48; Державний архів Тернопільської області, ф. 487 (Греко-католицькі повітові управління Тернопільського краю Галицького намісництва), оп. 1, спр. 1070, арк. 26 зв.; НБ НаУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 1072, арк. 8). Із метричних записів довідуємося, що П. Сарамага був греко-католиком, а не поляком, як читаємо в літературі (Потуальницький В. Особистість академіка Омеляна Прицака... С. 8). О. Прицак називає його «українським купцем за професією й музикантом та політиком за покликанням» (*Pritsak O. Apologia pro [vita] sua. P. X*).

сприятливому збігу обставин¹⁹. Омелян виховувався разом із молодшою донькою П. Сарамаги Ярославом²⁰. Після смерті Павла в 1934 р. Емілія разом із сином ще якийсь час мешкала в його домі, але згодом, коли старші діти покійного продали будинок²¹, була змушена винаймати помешкання на околиці Тернополя, на вул. Глиняній, 11. Це житло являло собою скромну хатинку, що стояла на підвір'ї садиби Михайла Біляника: «під одним дахом із стодолюю – тісна кімнатка і ще менша кухонька...»²². За спогадами її сусідки Любові Чубатої, пані Сарамагова тоді заробляла на прожиття кравецтвом. По війні М. Біляник запропонував їй одружитися, побоюючись утрати свого «панського» помешкання, яке розташовувалося поряд, та звинувачень у збагаченні на оренді житлової площі квартирантці, що трактувалося радянською владою як «буржуазні пережитки». Із М. Біляником в Омеляна склалися теплі відносини, про що дізнаємося з його листа до матері від 20 січня 1941 р., де він турбується про стан його здоров'я²³. Після кончини свого третього чоловіка в 1949 р., Е. Пріцак успадкувала його будинок на вул. Глиняній, 9а²⁴. У жовтні 1967 р. вона переселилася до родичів у Борислав (Тустановичі)²⁵,

¹⁹ Приїхавши до Львова у торговельних справах, через військовий стан у місті П. Сарамага був змушений переночувати на залізничному вокзалі, де в нього вкрали документи та гроші. Щоб якось допомогти нещасному панові, дружина брата Е. Пріцак, яка також перебувала на вокзалі, переконала його поїхати з нею в Луку до батьків її чоловіка, де мешкала молода вдова, котра, можливо б, вийшла за нього заміж. Товариський та обдарований (добре грав на скрипці, співав баритоном), він сподобався Капкам і гостював у них місяць. Не бажаючи обтяжувати батьків, а також прагнучи забезпечити синові добру освіту в Тернополі, Емілія прийняла пропозицію П. Сарамаги й вийшла за нього заміж (НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 1072, арк. 7; Омелян Пріцак (фрагменти розмови). – С. 271).

²⁰ НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 1072, арк. 8.

²¹ Там само, арк. 15 зв.

²² Чубата Л. «Тут могила Вашої мамі, Професоре...». Жовтень. 1989. № 9. С. 135.

²³ «Як там із здоров'ям П[ана] Біляника? Прошу докладніше написати. Я ж дуже настрашився Мамциних слів про хворобу нашого Добродія. Ще раз прошу – докладно про це написати!» (НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 653, арк. 3 зв.). Збереглася поштівка, датована 19 листопада 1938 р., в якій О. Пріцак вітав М. Біляника з іменинами (Меморіальна бібліотека-архів Ярослава Дашкевича. Архів О. Пріцака (1937–1939 рр.), без пагінації).

²⁴ НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 2065, арк. 4.

²⁵ Там само, спр. 764, арк. 11–12. Її будинок, разом із сусідніми, міська влада Тернополя забрала під знесення у рамках програми будівництва багатоквартирного житла.

Емілія Прицак. 1950–1960-ті рр.
(НБ НАУКМА. Науковий архів,
ф. 10, оп. 1, спр. 1910, арк. 4)

а в червні 1970 р. – у Дрогобич²⁶. Час від часу відвідувала родину в Луці та давніх приятелів у Тернополі, тужила за сином, мріяла переїхати до нього²⁷. О. Прицак докладав усіх зусиль, щоб оформити відповідні документи на виїзд матері до США, однак на заваді цьому стали бюрократичні формальності²⁸. Е. Прицак померла в Дрогобичі 17 липня 1971 р.²⁹ Омелян довідався про це із запізненням, в дні своєї тримісячної наукової подорожі по бібліотеках Європи та Туреччини, коли збирав матеріали до першого тому «Походження Русі». Він поділився цією сумною новиною з Я. Дашкевичем і попросив допомогти зі встановленням пам'ятника на могилі матері: «Якраз коли я студіював в Мадриді оригінал Му'ріб-у ал Гарнатія – одержав (окружною дорогою) страшну вістку про смерть моєї мами, та про те, що вже

похорони відбулися. Моя перша реакція була зразу летіти до Львова якими не було б шляхами – але реальна дійсність не дозволила на це. Одиноке, що я в даній ситуації можу зробити, це постаратися про те, щоб могила була приведена в порядок, напис і т. д. Але я цього

²⁶ НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 764, арк. 47.

²⁷ У листі до сина з Борислава від 10 серпня 1968 р. писала: «Ту моє життя неможливе, одна моя мрія щасливо до Вас дістатися...» (НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 764, арк. 17). В іншому листі з того ж року ще розпачливіше: «Наймиліший мій Сину – напиши дуже тя прошу. Як би я знала, що я тебе не побачу, взагалі не хотіла б жити. Я в тій надії живу, може я дістануся до тебе. Та як знаєш, самій тяжко без рідні, та я і домок продала, вже я стала правдива сирота – без свого кутка. Прикро, щоби я тулилась на старі роки майже в чужих» (НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 764, арк. 21).

²⁸ У полегодженні цієї справи допомагав львівський колега Омеляна Ярослав Дашкевич, про якого в листах до сина Е. Прицак відгукувалася надзвичайно тепло: «З такою особою, як проф. Ярослав Дашкевич, – розповідала вона в 1968 р., – я чуюся як з рідним...» (НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 764, арк. 17 зв.).

²⁹ За уточнення дати смерті Е. Прицак дякую пані Ярославі Чорній із Дрогобича.

не можу зробити звідси. Тому я був би дуже вдячний, якщо б Ви (можливо при співпраці мого свояка п. Івана Капка, в якого останнє моя мама жила) вияснили б, яка установа тою справою займається, як туди писати і переслати гроші, щоб справа була дійсно полагоджена»³⁰.

Коротко оглянувши основні віхи життя батька й матері О. Прицака, перейдемо до реконструкції його родоводу по обох лініях.

Прицаки

Рід Прицаків походить із с. **Опака** в передгір'ї Карпат, що на північній окраїні Бойківщини³¹. Від XVI ст. село належало до королівського домену – Самбірської економії (Підбузька країна), розташованої в Перемишльській землі Руського воєводства, а за австрійських часів – до Самбірського циркулу, згодом Самбірського повіту, а тепер локалізується у Дрогобицькому районі Львівської області (поблизу Нагуєвичів та Східниці)³².

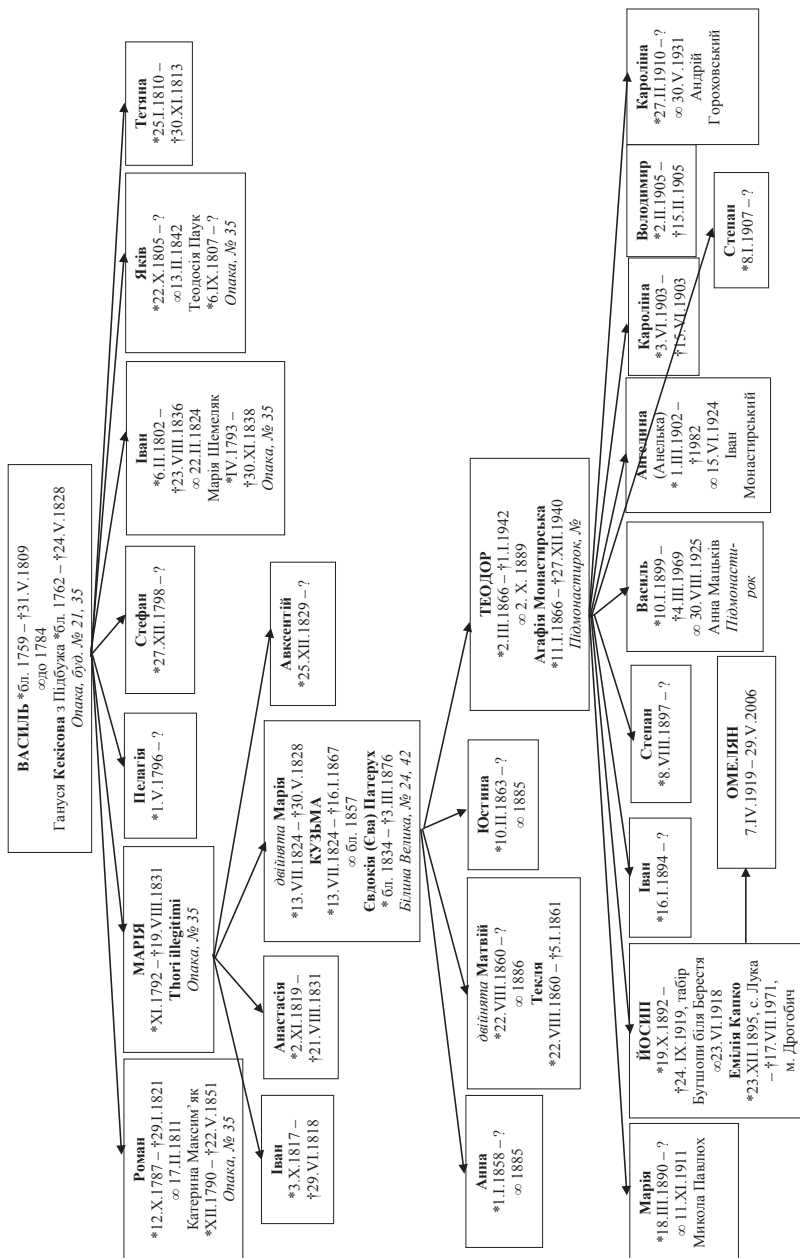
Найдавнішим прямим предком О. Прицака, відомим за метричними книгами, був **Василь Прицак**, який народився бл. 1759 р., а помер 31 травня 1809 р. на 50-му році життя³³. Як власник сільськогосподарських угідь, він фігурує в поземельному кадастрі Опаки 1785 р. (Йосифінській метриці) поряд з іншими чотирма

³⁰ Меморіальна бібліотека-архів Ярослава Дашкевича. Листування за 1971 р. Папка «П». Лист О. Прицака від 18 серпня 1971 р.

³¹ О. Прицак помилково вважав, що його прадід по батькові походив із с. Урич (Омелян Прицак (фрагменти розмови). С. 270). Наприкінці XVIII – XIX ст. мешканців із цим прізвищем у згаданому селі не зафіксовано. Див.: ЦДІАЛ України, ф. 19 (Йосифінська метрика), оп. XVI, спр. 21; ф. 20 (Францисканська метрика), оп. XVI, спр. 177.

³² Опака вперше задокументована в 1519 р. (Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Metryka Koronna, sygn. 34, k. 103). Через село протікає однойменна гірська річка, яка впадає у Бистрицю Тисменицьку, праву притоку Дністра. У середині XVI ст. в Горішній Опаці побудовано церкву Покрови, а в 1722 р., у центрі села (Долішній Опаці), ще один храм – Собору Пресвятої Богородиці. Ці пам'ятки дерев'яної сакральної архітектури комуністична влада знищила в середині XX ст.: першу спалено 1940 р., а другу – 1946 р. (разом зі святинями, вочевидь, згоріли й оригінали метричних книг, адже в архіві відклалися тільки їхні копії до 1851 р.).

³³ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 4204, арк. 51.

Генеалогічна схема 1. ПРІЦАКИ

Таблиця

**Сільськогосподарські угіддя Пріцаків за даними поземельного кадастру
(Йосифінської метрики) села Опаки 1785 р.**

Прізвище, ім'я	№ хануши	городи			поля			пасовиська			луки			загальна				
		кількість	площа		кількість	площа		кількість	площа		кількість	площа		кількість	морги	сажні	гектари	сотки
			морги	сажні		морги	сажні		морги	сажні		морги	сажні					
Пріцак Василь	16	–	–	–	7	14	1480	2	8	720	1	–	212	10	23	812	13	53
Пріцак Михайло	17	2	–	400	6	3	1500	8	5	186	3	–	768	19	9	1254	5	63
Пріцак Федь	19	2	–	1480	7	11	1425	7	12	240	3	–	747	19	25	692	14	64
Пріцак Михайло	21	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	353	1	1	353	–	71
Пріцак Василь	21	–	–	–	1	1	1400	3	2	310	1	–	56	5	4	166	2	36

Джерело: ЦДАІАЛ України, ф. 19, оп. XIV, спр. 234, арк. 3 зв.–4, 5 зв.–7, 8 зв.–9, 22 зв.–23, 25 зв.–26, 28 зв.–30, 31 зв.–33, 82 зв.–83, 85 зв.–86, 87 зв.–89, 91 зв.–93, 104 зв.–106, 108 зв.–111.

Пріцаками – Василем ³⁴, Михайлом, Федем та Михайлом. Перші три були досить заможними, володіли, відповідно, тринадцятьма, п'ятьма і чотирнадцятьма гектарами полів та лук (див. *таблицю на с. 35*).

Натомість сам Василь Пріцак, котрий мешкав у садибі під № 21 (від 1796 р. змінився на № 35), був малоземельним селянином, найменш забезпеченим зі всіх Пріцаків. Загальна площа сільськогосподарських ділянок у його власності становила 2 га 36 соток (*табл.*). На перший погляд, це великий обшир землі, проте понад половину його припадало на пасовища та сінокоси і тільки решта була під ріллею. Оскільки Опака – прикарпатське село, родючого ґрунту було обмаль, селяни займалися більше тваринництвом, ніж землеробством. На полі площею 1 морг 1400 сажнів (1 га 7 соток) В. Пріцак сів овес, що давало врожаю 11 корців 16 гарнців (1414 літрів, або ж 608 кілограмів). Одну луку в 56 сажнів (2 сотки) використовував під сіножать, на трьох пасовищах у 2 морги 310 сажнів (1 га 26 соток) міг випасати худобу чи косити сіно (*табл.*) ³⁵. Він жив у одній халупі з Михайлом Пріцаком. З огляду на це, а також фактичну відсутність сільськогосподарських угідь (за винятком однієї луки) логічно припустити, що той, мабуть, доводився Василеві близьким родичем, можливо батьком (був власником садиби № 21). Метричні книги Опаки від 1784 р. не дають змоги перевірити таке припущення.

Разом із дружиною Ганною (Ганусею) **Кікісовою** з Підбужа Василь Пріцак мав щонайменше семеро дітей: Роман (1787), Марія (1792) ³⁶, Пелагея (1796), Степан (1798), Іван (1802), Яків (1805) і Тетяна (1810). Зі смертю голови сімейства в 1809 р. батька заступив його старший син Роман. 1811 року він одружився, з часом у нього народилося п'ятеро дітей. В одній хаті (№ 35) із його сім'єю проживали ще мати і молодші брати та сестри. Найстарша з них **Марія**,

³⁴ Його, напевне, слід ототожнити із Василем Пріцаком з інвентаря Опаки 1768 р. (Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Rękopisy, sygn. 9547/III (Inwentarz Ekonomii JKM Samborskiej... r[oku] 1768, s. 611). Поряд з ним у цьому документі фігурує Михайло Пріцак (це найдавніші відомі нам згадки про Пріцаків в архівних джерелах). Перший мав шість прутів землі (тобто 3,6 га, що робило його одним із семи найбагатших за кількістю землі господарів села із 89 власників халуп і ґрунтів) та пару волів, натомість другий – лише два пруту (1,2 га), без тяглої сили (*Ibid.*). Чи Михайло з інвентаря 1768 р. є ідентичний з Михайлом, власником садиби № 21, сказати важко.

³⁵ ЦДІАЛ України, ф. 19, оп. XIV, спр. 234, арк. 5 зв.–6, 8 зв.–9, 88 зв.–89, 109 зв.–111.

³⁶ Там само, ф. 201, оп. 4а, спр. 4204, арк. 16 зв.

прапрабабця Омеляна, яка не була одружена, протягом 1817–1829 рр. дала життя п'ятьом дітям (зі статусом *thori illegitimi*). Серед них 13 липня 1824 р. з'явилися на світ двійнята – Марія і **Кузьма**, прадід вченого³⁷. Коли Роман у 1821 р. помер, головою великої родини Прицаків у садибі № 35 став молодший із синів Василя – Іван, який 1824 р. створив власну сім'ю. Його сестра Марія зі своїми дітьми й надалі співмешкала з матір'ю та молодшими братами. 19 серпня 1831 р., внаслідок епідемії холери, яка від 11 липня до 21 серпня лютувала в Опаци, у числі 78 місцевих селян покинула цей світ і Марія³⁸. Кузьма Прицак, осиротівши, очевидно, продовжував жити в родині своїх вуйків Івана (†1836 р.) та Якова (†після 1851 р.), у садибі під № 35. Слід припустити, що, підрісши, Кузьма, можливо як наймит чи служба, вирушив з Опаци в пошуках кращої долі. Станом на 1858 р. він був одружений з Євдокією (Євою), донькою Дмитра Патеруха³⁹, і проживав у шляхетському селі Великій Білині⁴⁰. Наймолодший з усіх народжених тут п'яти дітей (*генеалог. схема 1*) син **Теодор** (1866)⁴¹ – дід Омеляна. Кузьма Прицак пішов на вічний спочинок 16 січня 1867 р.⁴², коли Теодорові не виповнилося й року. Малолітні діти виховувалися матір'ю до її передчасної смерті 3 березня 1876 р., на 42-му році життя⁴³. Хто опікувався ними надалі, невідомо. Встановлено тільки, що в 1880-х рр. дві доньки вийшли заміж, а сини одружилися⁴⁴.

³⁷ Метричний запис про це: «[народилися] 13 липня 1824 р., будинок № 35: двійнята Кузьма і Марія, незаконнонароджені Марією, донькою покійного [Василя] Прицака» (ЦДІАЛ України, спр. 4205, арк. 27 зв.).

³⁸ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 4205, арк. 55 зв.

³⁹ Місце й час їхнього одруження невідомий. У книзі шлюбів с. Велика Білина за 1832–1869 рр. відповідного запису не виявлено (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 6248). Без шлюбної метрики Єви Патерух складно також встановити, з якого села походили її предки.

⁴⁰ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 6251, арк. 5 зв. К. Прицак вказаний як прийшлий (*inquilinus*) у Великій Білині. Село є родовим гніздом Білинських герба Сас. Див.: Ślusarek K. Bilina Wielka. Kraków : Historia Jagellonica, 2010. 128 s.

⁴¹ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 6251, арк. 14 зв.

⁴² Там само, спр. 6250, арк. 13 зв.

⁴³ Там само, арк. 26.

⁴⁴ Для укладання шлюбу екстракти із метрик народжень Анні видано 23 січня 1885 р., Юстини – 6 травня 1885 р., Матвієві – 13 лютого 1886 р. (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 6249, арк. 43 зв., 50 зв.; спр. 6251, арк. 5 зв.).

Поклонний хрест на території садиби Теодора Прицака в с. Підмонастирок. 2019 р. Світлина А. Фелонюка.
Напис на хресті: «Поставили на хвалу Бога Федь і Югася Прецак. 1916»

Теодор (по-сільському Федь) 2 жовтня 1889 р. взяв шлюб у церкві с. Уріж з Агафією (Югасею) **Монастирською** ⁴⁵, мешканкою с. Підмонастирок ⁴⁶, що недалеко від Опаки. У подружжя впродовж 1890–1910 рр. з'явилося дев'ятеро дітей (*генеалог. схема 1*), у т. ч. і старший син **Йосип** (19 жовтня 1892 р.) ⁴⁷, батько Омеляна. Теодор Прицак усе життя прожив у Підмонастирку, де був у великій пошані, на що вказує обрання його солтисом села 16 грудня 1934 р. ⁴⁸ Він належав до Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) ⁴⁹ – найбільшої політичної партії в Галичині, яка сповідувала ідеї української соборності та державності. Помер Т. Прицак 1 січня 1942 р. у віці 76 років. Тепер в Підмонастирку мешкають нащадки молодшого сина Т. Прицака – Василя (1899–1969) ⁵⁰ та доньки Ангелини (1902–1982).

⁴⁵ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 8212, арк. 69.

⁴⁶ Підмонастирок (Монастирик Малий, Монастирик) – невелике село в Самбірському старостві, яке відокремилася від Монастирця (Монастирця Великого). Вперше згадується в 1577 р. (Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Історико-генеалогічне дослідження. Львів, 2017. С. 121). Станом на 1890 р. нараховувало 258 мешканців, з них 238 були греко-католицького віровизнання (Special-Orts-Repertorium von Galizien / Wykaz szczegółowy miejscowości w Galicyi. Nowe wydawnictwo na podstawie obliczeń spisu ludności z 31 grudnia 1890 / [wyd. przez c. k. Centralną Komisję Statystyczną]. Wien, 1893. S. 157).

⁴⁷ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 8212, арк. 121 зв. О. Прицак помилявся, гадаючи, що його батько народився 1893 р. (Прицак О. Мій шлях історика. С. 53).

⁴⁸ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 1137 (Дрогобицьке повітове староство), оп. 1, спр. 329, арк. 73 зв., 75–75 зв. Т. Прицак виконував обов'язки солтиса щонайменше до 1938 р.

⁴⁹ ДАЛО, ф. 1137, оп. 3, спр. 191, арк. 1 зв., 2 зв.

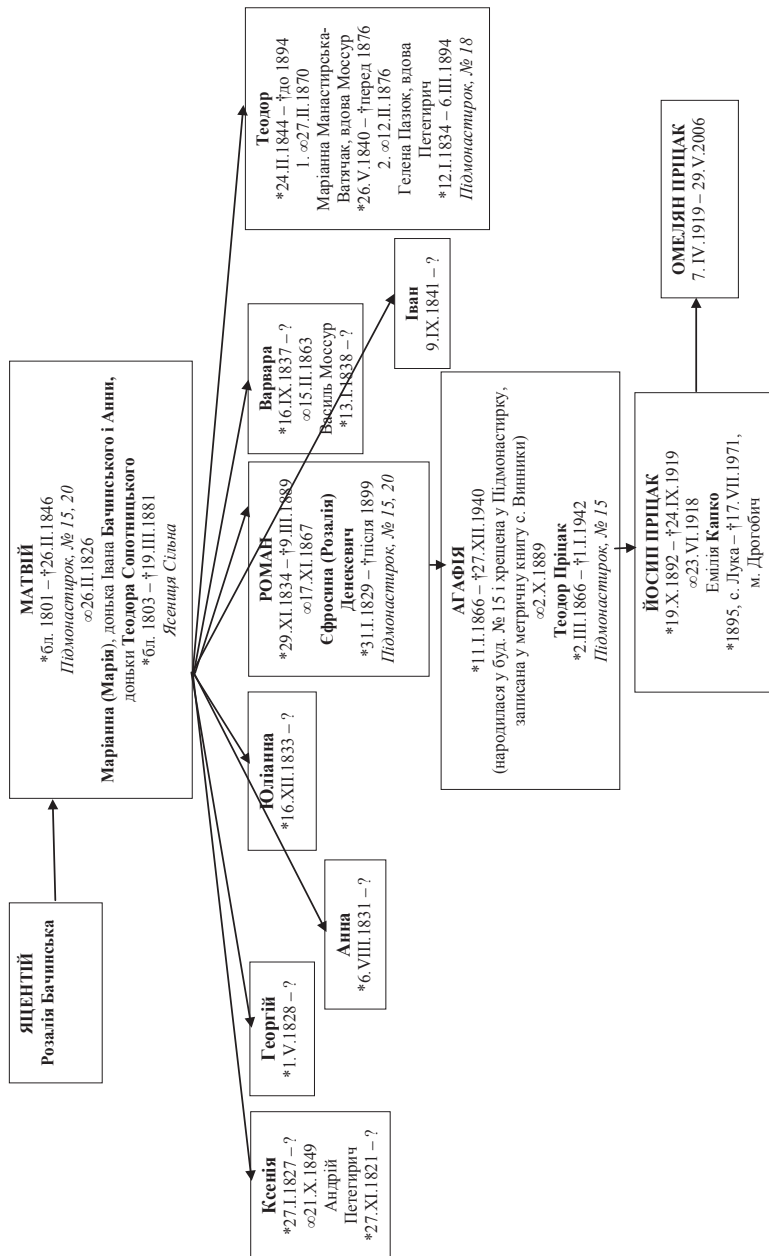
⁵⁰ У листі від 1 лютого 1968 р. до О. Прицака Ярослав Падох запитував, чи Василь Прицак (1898 р. н.) із Залоктя, який фігурує в нацистському оголошенні

Дружина Теодора Агафія побачила світ 11 січня 1866 р. у сім'ї Романа Монастирського, представника одного з родів української шляхти галицького Підгір'я ⁵¹ – **Монастирських-Валагінів** герба Сас ⁵² (*генеалог. схема 2*). Протопластом цього відгалуження роду

серед розстріляних 15 лютого 1944 р. (на підставі вироку суду поліції безпеки за дії українського підпілля у Стрийсько-Дрогобицькій окрузі) заручників, був його родичем (НБ НАУКМА. Науковий архів, ф. 10, оп. 1, спр. 749, арк. 1). Учений відповів, що В. Прицак – це молодший брат батька (Там само, арк. 2), переплутавши його зі своїм стрийком, також Василем (1899–1969) (*табл. 1*). Прицаки із Залоктя кінця XVIII–XIX ст. не були споріднені із Прицаками з Опаки. Батьком Василя (на 1944 р. – солтис Залоктя), котрий народився 8 лютого 1898 р. (в оголошенні, помилоково, 1 лютого) (Там само, арк. 4–5), був Іван Прицак (1858 – перед 1923), який мешкав у буд. 105 (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 8192, арк. 85 зв.), а дідом – Матвій (бл. 1828–1891). Окрім Івана, Матвій мав ще трьох синів – Іллю (+1886), Ігнатія (+1895) і Дмитра (+1901). Батько Матвія – Євстахій Прицак (1807–1883), дід – Іван (бл. 1771–1831), а прадід – також Іван (бл. 1724–1805) (Там само, спр. 2102, арк. 48, 68 зв., 91 зв.; спр. 2103, арк. 14, 57, 90 зв., 133, 134 зв.; спр. 8192, арк. 6 зв., 11, 25, 35, 45 зв., 51, 57 зв., 58, 85 зв., 108, 135 зв.). Останній був заможним місцевим селянином – власником садиби та низки сільськогосподарських угідь, про що дізнаємося із поземельного кадастру Залоктя 1785 р. (Там само, ф. 19, оп. XIV, спр. 233, арк. 25 зв.). Його син Іван на час укладання Францисканської метрики виконував обов'язки присяжного села, що свідчить про його авторитет у місцевій громаді (Там само, ф. 20, оп. XIV, спр. 158, арк. 2, 199 зв.). Оскільки Залокоть і Опака – сусідні села, можемо припустити, що Прицаки, котрі мешкали в них, мають спільного предка у XVII – на початку XVIII ст., однак через брак метричних книг за цей період немає змоги спростувати чи підтвердити це припущення.

⁵¹ Докладніше про таку категорію шляхти йдеться в узагальнювальних працях: Ślusarek K. *Drobna szlachta w Galicji 1772–1848*. Wyd. 2, zmienione. Jędrzejów ; Kraków : Nowa Galicja, 2011. 342 s. : 4 тавр; Сливка Л. Галицька дрібна шляхта в Австро-Угорщині (1772–1914 рр.). Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. 220 с. : 11 іл.; Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Історико-генеалогічне дослідження. Львів : Простір-М, 2017. 504 с.; Українська шляхта Галичини в XV–XX ст.: етносоціальний розвиток, суспільний статус, національна свідомість : [зб.] / [упоряд. та наук. ред. А. Фелонюк]. Львів : ПАІС, 2018. 112 с.

⁵² Окремі представники Монастирських-Валагінів підтвердили своє шляхетське походження перед австрійською владою й отримали легітимації (1782, 1809 рр.) та сертифікати шляхетства (1833–1834 рр.). Див.: ЦДІАЛ України, ф. 165 (Крайовий комітет, м. Львів), оп. 6а, спр. 40, с. 347; спр. 41, с. 44; Смуток І., Смуток Л. Матеріали до генеалогії шляхти Галичини. Біла Церква, 2016. Т. 1 : Легітимації 1776–1817 рр. С. 294.

Генеалогічна схема 2. МОНАСТИРСЬКІ-БАЛАГІНІ

був Васько, котрий жив у 1590–1653 рр.⁵³ Родина Романа в першій половині XIX ст. поріднилася з іншими шляхетськими та попівськими родами. Так, його батько Матвій 26 лютого 1826 р. побрався з Марією, донькою Івана **Бачинського**⁵⁴ та Анни **Сопотницької-Голубович** з Ясениці Сільної⁵⁵. Сам Роман 17 листопада 1867 р. поєднав свою долю⁵⁶ з Єфросиною (Розалією) **Денекевич**⁵⁷, внучкою

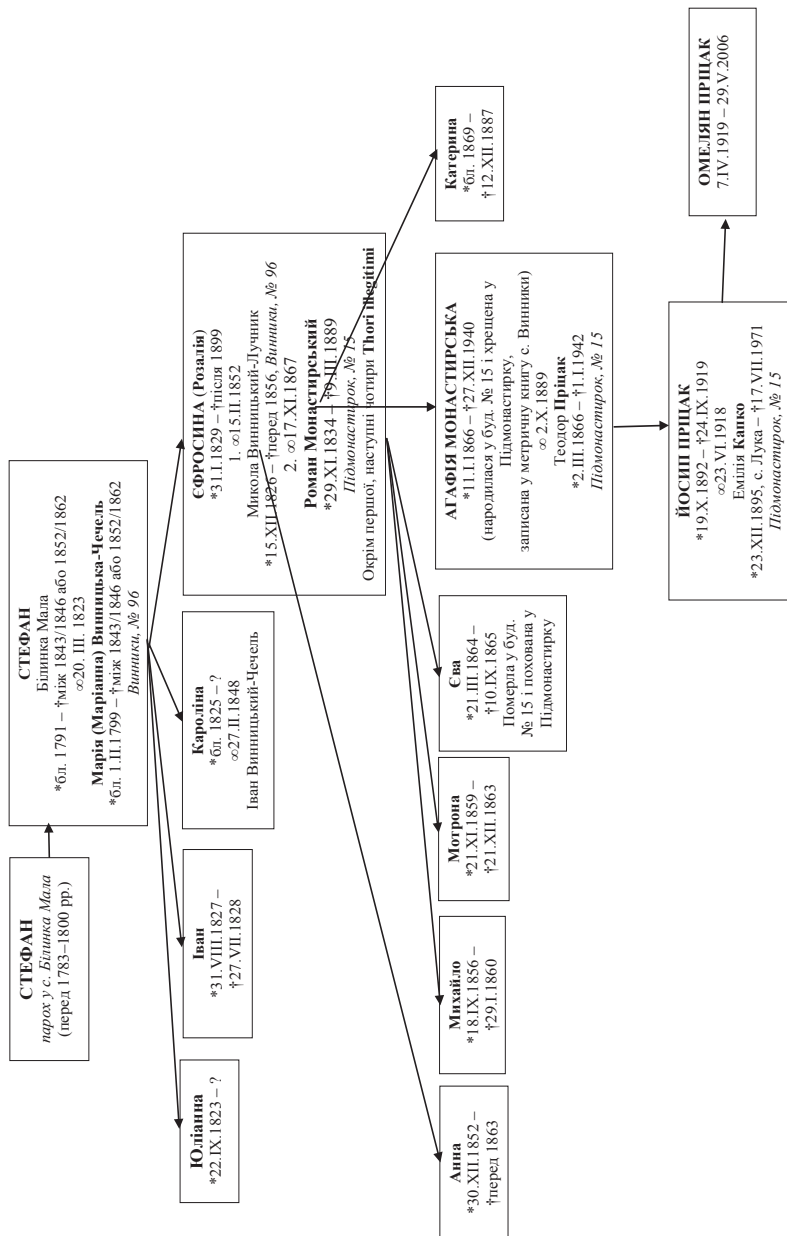
⁵³ Рід Монастирських виводився від Петра та Іванка з Марковиць, яким Владислав Ягайло в 1424 р. надав пустку Монастир над річкою Черхавою із правом заснувати там село (Смукот І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). С. 79). Наступна звітка про Монастирських у документах з'являється в 1508 р. Наприкінці XVI – на початку XVII ст. рід поділився на декілька гілок – Балагіних, Ватушаків, Грициничів, Єндржейковичів, Степановичів. Мешкали вони, володіли земельними частками з підданими, окрім родового гнізда Монастирця (Монастирця Великого), і в інших поселеннях Самбірщини – Городищі, Мокрянах, Монастирику Малому (Монастирику), Сільці, Ступниці, і належали до середньозаможної руської шляхти (Смукот І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). С. 157).

⁵⁴ Батько Марії, Іван Бачинський (бл. 1767–6.III.1834) (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 6143, арк. 77 зв.) походив із розгалуженого роду Бачинських, корені якого слід шукати в с. Бачині на Самбірщині і який джерельно фіксується від 1513 р. Родовід Бачинських див.: Смукот І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Родоводи. Львів, 2019. Т. 1 : [Бандрівські–Брилинські]. С. 60–160.

⁵⁵ Анна була донькою Теодора Сопотницького (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 5770, арк. 18). Першим достовірно відомим представником священничо-шляхетського роду Сопотницьких-Голубовичів був Теодор, піп з Урожа, який нотується в перемишльських гродських актах у 1677–1680 і 1704 рр. (ЦДІАЛ України, ф. 13 (Перемишльський гродський суд, м. Перемишль), оп. 1, спр. 423, с. 156; спр. 432, с. 825). Його син Михайло (†перед 1739 р.) та внук Базилій (†перед 1767 р.) – парохі в Ясениці Сільній (Там само, ф. 7 (Жидачівський гродський суд, м. Жидачів), оп. 1, спр. 85, с. 199; ф. 13, оп. 1, спр. 248, с. 555; спр. 432, с. 824–825; спр. 526, с. 1284; спр. 601, с. 1839; спр. 628, с. 393). Сином останнього, напевне, й був згаданий Т. Сопотницький, батько Анни. Сопотницькі входили до невеликої когорти попівських родин Перемишльської землі, котрим протягом XVIII ст. вдалося змінити станovou належність. Деякі з членів роду підтвердили своє шляхетство в 1782 р. (Смукот І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). С. 384; Його ж. Матеріали до генеалогії шляхти Галичини. С. 398–399). За документальні відомості про цей рід дякую Ігореві Смукту.

⁵⁶ На час одруження – відставний військовий (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 8307, арк. 62).

⁵⁷ Це був її другий шлюб. У першому, з Миколою Винницьким-Лучником (†перед 1856), у неї народилася донька Анна, інші чотири дитини протягом 1856–1866 рр. побачили світ з *thori illegitimi*. Батько останньої – Агафії – Р. Монастирський за рік після її народження став другим чоловіком Є. Денекевич. Подружжя мало ще одну спільну дочку Катерину (табл. 3).

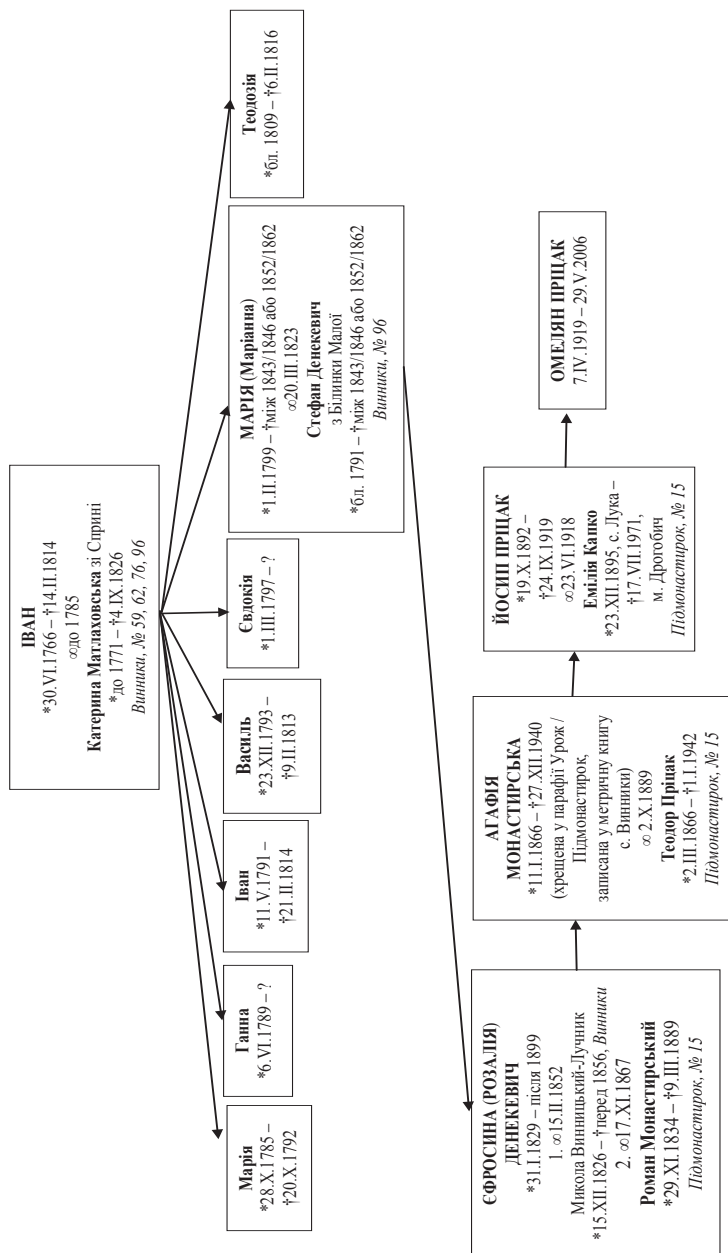

Генеалогічна схема З. ДЕНЕКЕВИЧІ

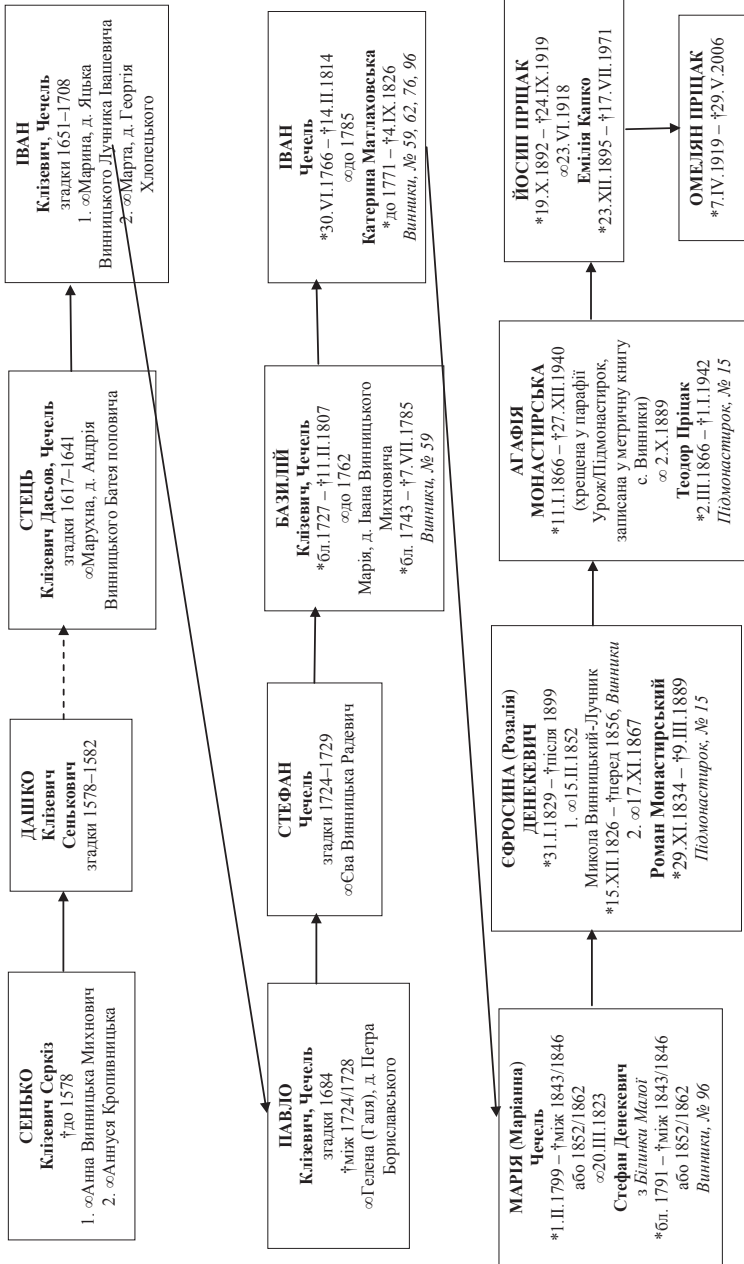
пароха с. Мала Білінка Стефана Денекевича⁵⁸ (*генеалог. схема 3*). Матір'ю Єфросини була Марія (Маріанна), дочка Івана **Винницького-Чечеля** та Катерини **Матлаховської** (*генеалог. схема 4*). Коріння О. Прицака по Винницьких-Клізевичах-Чечелях простежуємо від кінця XVI ст. (*генеалог. схема 5*). Гніздом цього шляхетського роду стало с. Винники на Самбірщині⁵⁹. Батьком Катерини, очевидно,

⁵⁸ С. Денекевич душпастирював у Малій Білінці щонайменше впродовж 1783–1800 рр. (Archiwum Państwowe w Przemyślu (далі – APP), zespół 142 (Archiwum Greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu), sygn. 211, s. 67; ЦДІАЛ України, ф. 19, оп. XIV, спр. 276, арк. 9 зв.; ф. 201, оп 4а, спр. 6552, арк. 4–10 зв.). У 1803 р. настоятелем місцевої церкви був уже інший священник – Григорій Гілевич (ЦДІАЛ України, ф. 159 (Галицька фінансова прокуратура, м. Львів), оп. 9, спр. 1947, арк. 2–3).

⁵⁹ Перша писемна згадка про це село, яке розкинулося у передгір'ї Карпат, на березі Бистриці Тисменицької, на південний схід від Самбора, датується 1491 роком, хоча очевидно, що воно існувало вже століттям раніше (Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie / [wyd. A. Prochaska]. Lwów, 1903. T. 18. S. 306. Nr 2081). У другій половині XIX ст. Винники належали до Дрогобицького повіту, станом на 1890 р. налічували до 647 мешканців, з них 582 греко-католиків (Special-Orts-Repertorium von Galizien. S. 157). Прізвище Винницьких звучить регулярно у джерелах від кінця XV ст. (проте протопласт роду, Петро Винницький, жив ще в другій половині XIV ст.), натомість родоначальником Винницьких-Клізевичів-Чечелів був якийсь Сенько Серкіз, котрий помер до 1578 р. Винницькі, дрібні шляхтичі українського походження Самбірського повіту Перемишльської землі, були чи не найчисленнішим шляхетським кланом у регіоні (на 1590-ті рр. документально зафіксовані 177 дорослих представників цього роду). Винницькі-Клізевичі-Чечелі вважалися малозаможними, позаяк володіли лише дідовими частками в родовому осідку. Як власники нерухомості, були інтегровані в локальне суспільне та господарське життя, а тому фігурують у майнових справах, пов'язаних із розмежуванням землі, її продажем, успадкуванням, захопленням тощо. Часто виступають вони і як боржники грошей перед своїми родичами, сторони в інших фінансових транзакціях або ж учасники кримінальних правопорушень. Наприклад, Іван Клізевич-Чечель спільно із своїм братом Федором були причетні до вбивства Івана Винницького-Радевича-Боровича в 1651 р. Предки О. Прицака по цій лінії не вийшли за межі свого замкнутого соціального середовища, із діда-прадіда мешкаючи в родовому гнізді, а отже і не здобули значнішого суспільного й майнового статусу. Нічого не знаємо, зокрема, про їхню військову службу, духовну кар'єру чи урядовання в адміністративно-судових установах Перемишльської землі, королівських маєтках на Самбірщині тощо. Винницькі-Клізевичі-Чечелі в XVII–XVIII ст. родичалися з представниками інших відгалужень роду – Михновичами, Лучниками та Радевичами (*табл. 5*; Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Родоводи. Львів, 2019. Т. 2: [Величанські–Дубровлянські]. С. 161–166).

Тенеалогічна схема 4. ВИННИЦЬКІ-ЧЕЧЕЛІ

Генеалогічна схема 5. ВИННИЦЬКІ-КЛІЗЕВИЧІ-ЧЕЧЕЛІ, XVI–XIX ст.

був багаторічний парох у Сприні о. Миколай Матлаховський, який відійшов у вічність 5 квітня 1808 р., маючи 84 роки ⁶⁰.

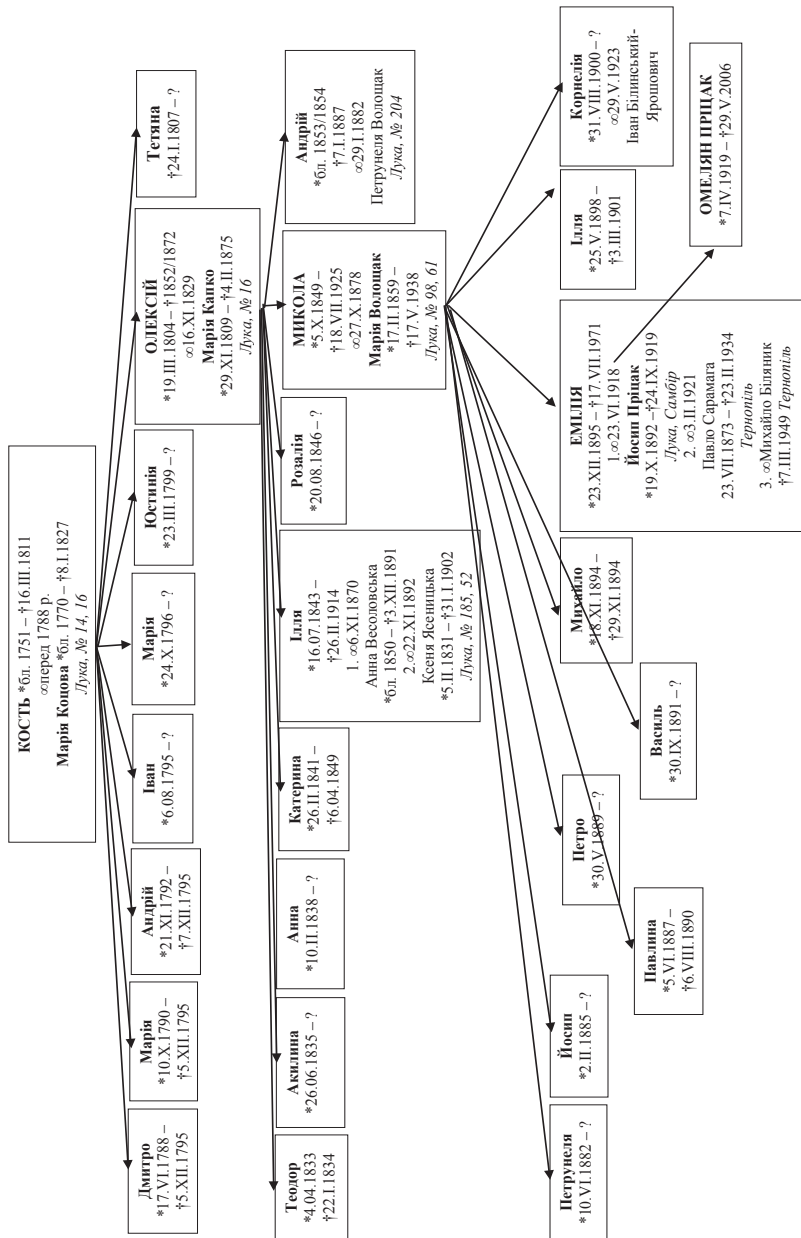
Отож у роді Омеляна по батькові, окрім селян, були як шляхта, так і священники.

Капки

Мати вченого Емілія походила із роду Капків, представники якого мешкали в с. Лука на Самбірщині. Це село мало дві громади: рустикальну (селянську) та шляхетську (родове гніздо Луцьких) ⁶¹. Станом на кінець XIX ст. у ньому налічувалося 5–6 сімей Капків. У метричних книгах носії цього прізвища фігурують як рільники (*agricola*), а не шляхта (*nobilis*). Першим відомим із джерел прямим предком Емілії був **Кость** Капко (*генеалог. схема б*), який

⁶⁰ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 5289, арк. 67 зв.; APP, zesprół 142, sygn. 5747, s. 47. Висвячений перемишльським єпископом Атанасієм (Шептицьким) 20 січня 1763 р. (APP, zesprół 142, sygn. 52, s. 52), тоді ж, напевне, й отримав презенту на парафію у Сприні. Збереглися записи о. М. Матлаховського в метричній книзі хрещень за 1785–1808 рр. (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 5287, арк. 4–37 зв.).

⁶¹ Окрім Луцьких, у XIX ст. в північно-східному закутку села («Фороща» та «Шеремета») також жили представники інших шляхетських родів, які в метриках часто вказуються як «шляхта-рільники / *agricola nobilis*»: Чайковські, Попелі, Ортинські та Білинські-Сльотили. До розгалужених селянських родин Луки в той час належали: Весоловські, Волощаки, Капки, Купчини, Сали, Шеремети, Фірки (ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 1688, 3098, 3112, 6781, 6785, 7635, 8283). Найвідомішим уродженцем села, поряд з О. Прицаком, був Остап Луцький (1883–1942) – поет (член «Молодої Музи») і громадсько-політичний діяч Галичини. Вперше Лука зазначена в документах під 1406 р. (*Zbiór dokumentów małopolskich* / [wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś]. Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 1970. Cz. 5. S. 52. Nr 1190). У XIX ст. відіграла роль адміністративного центру локального рівня, станом на 1890 р. нараховувала 1073 мешканці, більшість з яких були греко-католиками. У поселенні діяли: повітовий суд, котрий охоплював своєю юрисдикцією 18 навколишніх сіл, народна школа, пошта. Історичну довідку та статистику див.: Dz. Lu. [Dzieńduszycy L.] Łąka, szlachecka i rustykalna (po rusku Łuka). *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* / [pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego i W. Walewskiego]. Warszawa, 1884. T. 5. S. 632–633; *Special-Orts-Repertorium von Galizien*. S. 479; Виханський Б. Лука – село на Самбірщині. Дрогобич : Видавець Сурма С., 2008. 206 с., іл.

Генеалогічна схема б. КАПКИ

з'явився на світ бл. 1751 р., а помер 16 березня 1811 р. у віці 60 років. Мав вісьмох дітей, серед них і наймолодшого сина **Олексія**, прадіда Омеляна, 1804 р. н. В Олексія також народилося восьмеро спадкоємців. Наймолодший син **Микола** (5.X.1849–18.VII.1925) 27 жовтня 1878 р. одружився з Марією (17.II.1859–17.V.1938) – донькою місцевих селян Бенедикта **Волощак** та Ксенії **Бурко**. М. Капко, за інформацією О. Прицака, був заступником голови управи в Луці⁶². Сьомою дитиною з дев'яти в подружжя була Емілія, мати Омеляна, яка побачила світ 23 грудня 1895 р.⁶³ Уся ця родина Капків належала до селянського стану, як і всі споріднені з нею Капки (інші дві родини), Коци, Волощаки, Войтиняки та Бурки. Твердження О. Прицака про те, що його мати шляхетського походження, документально не засвідчується.

* * *

Аналізуючи соціально-демографічні характеристики предків ученого, зупинимося на кількох найважливіших аспектах. Родовід О. Прицака по обох лініях можна простежити від останньої третини XVIII ст., що зумовлюється станом збереженості відповідних метричних записів (*генеалог. схема 7*). По бічній гілці Винницьких-Клізевичів-Чечелів вони фіксуються з кінця XVI ст. Родова пам'ять Омеляна обмежувалася трьома–чотирма поколіннями і ґрунтувалася на усній традиції (переважно розповідях матері), тому хибує на пробіли й неточності.

По прямих батьківській та материнській лініях (Прицаків і Капків) Омелян селянського походження із сіл Опака, Підмонастирок та Лука на історичній Самбірщині. Дід Омеляна Теодор узяв шлюб із шляхтянкою з роду Монастирських-Валагінів. Ті ж пов'язані з іншими представниками галицької шляхти українського походження – Бачинськими, Винницькими-Чечелями та Сопотницькими, а також священничими родами Денекевичів і Матлаховських.

⁶² Омелян Прицак (фрагменти розмови). С. 270. В іншому місці вчений згадував, що його дід М. Капко був війтом Луки (Прицак О. *Моя українізація і початок наукової праці*. С. 129). Документально ці відомості підтвердити не вдалося.

⁶³ О. Прицак хибно зазначав, що його мати народилася 1897 р. (Прицак О. *Мій шлях історика*. С. 53; Його ж. *Моя українізація і початок наукової праці*. С. 129).

[illegible]

ПРИЦАК ОМЕЛЯН
*7.IV.1919–†29.V.2006

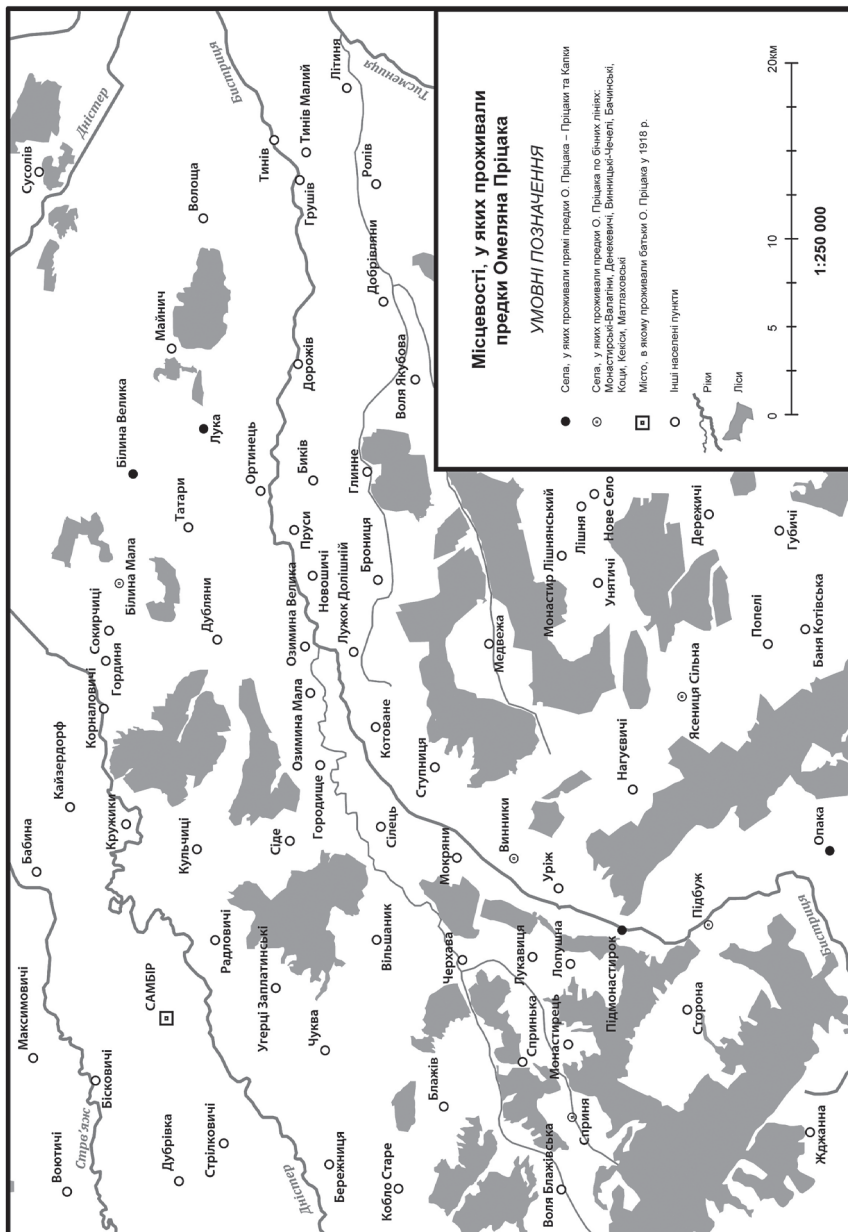
У Галичині, де мішані шлюби були звичним явищем, усі віднайдені за документами предки вченого – греко-католицького віровизнання, що доводить їхню належність до української (руської) нації.

Окрім типового для селянина заняття рільництвом, про додаткові професійні кваліфікації та громадські обов'язки рідних О. Пріцака майже нічого не відомо. Зі слів самого історика дізнаємося, що обидва його діди були війтами / солтисами: Микола Капко – в Луці, Теодор Пріцак – у Підмонастирку, що свідчить про їхній високий авторитет у локальному сільському середовищі. Прадід по батькові Роман Монастирський на час одруження фігурує в джерелах як відставний військовий.

Територіальна мобільність предків Омеляна була невисокою, що загалом характерно для селян XVIII – середини XX ст. (*карта*). Лише прадід Кузьма через невстановлені докладно життєві обставини (вочевидь, бідність) переселився з Опаки до Великої Білини, а його син – у Підмонастирок. Натомість Капки з діда-прадіда мешкали в Луці. Представники споріднених із Пріцаками селянських, шляхетських і попівських родів виводилися з Підбужа, Ясениці Сільної, Білини Малої, Винників, Сприні, тобто сіл обабіч річки Бистриці Тисменицької та між нею й Дністром (тепер Дрогобицький і Самбірський райони Львівської області).

Всі діти Пріцаків і Капків народжувалися у шлюбі, за винятком двох випадків. Кузьма був незаконнонародженим у Марії Пріцак. «З неправного ложа» були також четверо з п'яти дітей Єфросини Денекевич, прабабці Омеляна по батькові, однак вона згодом одружилася із батьком своєї доньки Агафії Романом Монастирським. Позашлюбні діти в галицькому селі XIX ст. не вважалися чимось незвичайним.

Народжуваність у цих сім'ях була високою (по п'ять–дев'ять дітей), як і в більшості інших тогочасних родин. Природний відбір дітей також був значним – до 40 %. Причиною передчасних смертей (і в дитячому, і в дорослому віці) часто ставали епідемії. Скажімо, прапрабабця Омеляна, Марія Пріцак померла від холери у 39 років, а її донька Анастасія – одинадцятилітньою. Інші двоє дітей покинули світ на першому й четвертому роках життя. Згідно з метричними записами, предки Омеляна жили відносно коротко. Їхній середній вік – 40–50 років. Найдовше прожив дід Теодор Пріцак – 76 років.

Називали дітей у роду вченого поширеними в ХІХ – на початку ХХ ст. в Галичині іменами. Серед предків Омеляна чоловічої статі маємо: Йосипа, Василя, двох Микол, Теодора, Романа, Олексія, Костя, Івана, Стефана та ін. Особливим винятком є прадід – Кузьма, адже незаконнонародженим священник зазвичай давав нетрадиційне ім'я (його брат називався Авксентієм). Дев'ять жінок із двадцяти в цьому родоводі іменувалися Маріями, з-поміж інших бачимо: Емілію, Агафію, Євдокію, Єфросину (Розалію), Ксенію, двох Анн (Ганусь) і Катерину.

Усе сказане дає змогу зробити висновок, що О. Пріцак походить із типових українських селянських родин галицького Підгір'я, які, з огляду на регіональну специфіку (наявність численного прошарку дрібної шляхти та духовенства), були споріднені з місцевими шляхетськими й попівськими родами.

Джерела генеалогічних схем

Генеалогічна схема 1: Пріцаки. *Джерело:* ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 4204, арк. 4, 25, 32 зв., 46 зв., 55, 59, 63 зв., 66, 70; спр. 4205, арк. 4 зв., 9, 10, 13–13 зв., 16, 29, 33 зв., 37 зв., 39, 40–40 зв., 43, 55 зв, 56; спр. 4207, арк. 31 зв., 36 зв.; спр. 4506, арк. 7 зв., 20, 44, 52; спр. 5768, арк. 17, 18 зв., 19 зв., 41, 42; спр. 5770, арк. 18, 53 зв.; спр. 5772, арк. 5, 24, 52; спр. 6249, арк. 43 зв., 50 зв.; спр. 6250, арк. 6 зв.; спр. 6251, арк. 5 зв., 14 зв.; спр. 8212, арк. 69, 93 зв., 121 зв., 142, 176, 195, 262; спр. 8307, арк. 61, 62–62 зв., 64, 77, 82, 85; ф. 214, оп. 1, спр. 633, арк. 32; Дрогобицький районний відділ РАЦС, метрична книга народжень с. Підмонастирок 1877–1919 рр.; метрична книга смертей с. Підмонастирок 1924–1944 рр.

Генеалогічна схема 2: Монастирські. *Джерело:* ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 5768, арк. 17, 18 зв., 19 зв., 41, 42; спр. 5770, арк. 18, 53 зв.; спр. 5772, арк. 5, 24, 52; спр. 6144, арк. 1 зв.; спр. 8212, арк. 6, 81; спр. 8307, арк. 61, 62 зв., 64.

Генеалогічна схема 3: Денекевичі. *Джерело:* ЦДІАЛ України, ф. 19, оп. ХІV, спр. 276, арк. 9 зв.; ф. 201, оп. 4а, спр. 739, арк. 16, 21, 26, 34, 38, 65, 69 зв., 71 зв., 106 зв., 118, 120 зв., 169 зв.; спр. 757, арк. 1, 2; спр. 6552, арк. 4–10 зв.

Генеалогічна схема 4: Винницькі-Чечелі. *Джерело:* ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 739, арк. 38, 71 зв., 106 зв., 118, 120 зв., 157, 158–158 зв., 160; спр. 746, арк. 2, 3, 4, 5, 7, 8, 12, 67–67 зв., 68, 73; спр. 5287, арк. 4–37 зв.; спр. 5289, арк. 67 зв.

Генеалогічна схема 5: Винницькі-Клізевичі-Чечелі XVI–XVIII ст. *Джерело:* ЦДІАЛ України, ф. 19, оп. XIV, спр. 285, арк. 12 зв.; ф. 201, оп. 4а, спр. 739, арк. 151 зв.; Biblioteka Narodowa w Warszawie. Rekopisy, sygn. aks. 2936 (Księga parafii we wsi Winniki za lata 1721–1764), s. 58; Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Родоводи / І. Смуток. – Львів, 2019. – Т. 2 : [Величанські – Дубровлянські]. – С. 161–166.

Генеалогічна схема 6: Капки. *Джерело:* ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 1688, арк. 17, 55, 56 зв., 61, 98, 104–104 зв., 125, 142, 145 зв., 149, 190 зв., 192, 221 зв.–222, 255 зв.; спр. 3098, арк. 3 зв., 5 зв., 14, 15 зв., 16–17, 31 зв., 34 зв., 58, 72 зв., 77 зв., 81 зв., 89, 99 зв.; спр. 3112, арк. 4, 10, 39, 54, 67 зв., 70 зв., 72; спр. 6781, арк. 5 зв., 18 зв., 23 зв.; спр. 6785, арк. 11 зв.; спр. 7635, арк. 8, 16 зв.–17, 23, 24 зв., 25 зв., 27 зв., 33 зв.–34, 36 зв., 40 зв., 52, 54, 75 зв., 87; спр. 8283, арк. 21, 23, 40 зв., 76 в., 144 зв.; Державний архів Тернопільської області, ф. 487, оп. 1, спр. 1070, арк. 26 зв.; Самбірський районний відділ РАЦС, метрична книга шлюбів с. Лука 1897–1944 рр., с. 39, 48, 54; метрична книга народжень с. Лука 1884–1944 рр., с. 71; метрична книга смертей с. Лука 1932–1944 рр., с. 21.

Генеалогічна схема 7: Родовід Омеляна Прицака. *Джерело:* ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4а, спр. 739, арк. 38, 71 зв., 106 зв., 151 зв.; спр. 746, арк. 8; спр. 3098, арк. 30, 31 зв., 34 зв., 56 зв., 58, 72 зв., 77 зв., 80, 81 зв., 85 зв., 99 зв.; спр. 3112, арк. 70 зв.; спр. 4204, арк. 16 зв., 51; спр. 4205, арк. 27 зв., 55 зв.; спр. 5289, арк. 67 зв.; спр. 5768, арк. 42; спр. 5772, арк. 24; спр. 6144, арк. 1 зв.; спр. 6250, арк. 13 зв., 26; спр. 6251, арк. 14 зв., спр. 6781, арк. 18 зв.; спр. 7635, арк. 8, 17, 87; спр. 8212, арк. 6, 69, 81, 121 зв.; спр. 8283, арк. 40 зв., 144 зв.; спр. 8307, арк. 62; ф. 214, оп. 1, спр. 633, арк. 32; Самбірський районний відділ РАЦС, метрична книга шлюбів с. Лука 1897–1944 рр., с. 39; метрична книга народжень с. Лука 1884–1944 рр., с. 71; метрична книга смертей с. Лука 1932–1944 рр., с. 21.